

ACEMHÖYÜK'TE BULUNAN BİR KURŞUN FİGÜRİN GRUBU *

GÜRKAN TOKLU

1972 kazı mevsiminde Acemhöyük'ün kuzeybatı eteğinde 20-21 /J-L plankaresindeki B ocağında bir kurşun figürin grubu bulunmuştur.

Evvelki kazı mevsimlerinde de Acemhöyük'de bu tip eserler ele geçirilmiş¹ ve son bulunan bu örnekle de sayıları dördü bulmuştur.

Kurşun figürin grubu, B ocağının I. tabakasında, tam olarak mimari vermeyen bir yapıda, taban üzerinde açığa çıkarılmıştır.

Lev. I, Res. 1

Ankara Arkeoloji Müzesi. Kazı Envanter No. Ac. k/82

Yüksekliği 6,5, genişliği 3,7 ve kalınlığı 0,3 cm. olan figürin grubu, giyimli bir tanrı ve tanrıçadan meydana gelmiştir. Eser, okside olmuş ve bozulmuştur.

Sağdaki tanrı, enine yivlerle süslü, bir çift boynuzlu, yukarı doğru daralan sivri bir külah giymiştir. Boynuzların şekli diğer boynuzlu taçlardaki gibi değildir. Boynuzlar başlığın ortasından çıkmakta, tacın kenarından yukarı doğru kıvrılmaktadır. İri badem gözlü, kemerli büyük burunlu, küçük ağızlı, dolgun yanaklı, geniş çenelidir. Yüzü çevreleyen ve çenenin altından göğse kadar inen uzun sakalı dört köşelidir. Saçaklı kısa bir etek giymiştir. Etek ortadan önde kavuşmuştur. Beli diğer örneklerde olduğu gibi² kemerli olabilir. Üst kısmının giyili olup olmadığı belli değildir. Kollar dirsekten bükülmüş olup eller göğüs hizasına getirilmiştir. Sağ elinde, sağ omuzuna dayalı ucu kıvrık, orak biçimli bir silah tut-

* Bu eseri incelerken çalışmalarına yardım eden hocam sayın Prof. Dr. Nimet Özgüç'e teşekkürlerimi sunarım.

¹ Nimet Özgüç, Acemhöyük Kazıları, Anadolu (Anatolia) X, Ankara 1966 S. 26 - 27; Kutlu Emre, Anadolu Kurşun Figürinleri ve Taş Kalıpları, Ankara 1971, S. 6. 21, Kıs. Kutlu Emre.

² Kutlu Emre, S. 83, Lev. V, 2, 6-7, VIII, 1a.

maktadır. Dizler belirgindir. Bacaklar açıktır. Ayaklar dökümden dolayı düzensizleşmiş bir yüzeye basmaktadır.

Tanrıçanın belden yukarısı bozulmuştur. Yalnız sol kol ve sol göğsü biraz korunmuştur. Korunan kısımdan göğüslerin çıplak olduğu anlaşılmaktadır. Baş kısmı bozuktur. Baldırlara kadar inen uzunca piliseli bir etek giymiştir. Piliseli etek dört bölüme ayrılmıştır. Silindir mühür ve baskılarında³, kurşun figürin ve kalıplarında⁴ görüldüğü gibi bölümler eğik ve dik çizgilerle taranmıştır. Bacaklar açıktır. Ayaklar tanrının bastığı düzensiz yüzeye basmaktadır.

Tanrı ve tanrıça arasında bulunan şerit şeklinde bir bağlantı, tanrının eteği ucundan çıkmakta, tanrıçanın kalçasına doğru uzanmakta ve birleşmektedir.

Çeşitli yollarla dünya müzelerine ve hususi koleksiyonlara giren "Kurşun figürin ve taş kalıpları" batıda Truva'dan, doğuda Sippar'a kadar uzanan geniş bir bölgeye yayılmış bulunmaktadır. Bulunan bu tip eserler Eski Tunç Devrinden, Assur Ticaret Kolonileri Devri'nin sonlarına kadar tabakalandırılmışlardır⁵.

Figürin grubumuzdaki tanrı ve tanrıça üslup özellikleri itibariyle bilinen örneklerden ayrılmakta, diğerleriyle çok az ortak özelliklere sahip bulunmaktadır.

Tanrının giymiş olduğu külah, yivleri ve boynuz şekliyle diğer tanrı taçlarından ayrılmaktadır. Bu şekliyle tacın en yakın benzeri Boğazköy'de bulunmuş olan pişmiş toprak heykelciğin tacıdır⁶.

Yüzün dolgun, çenenin etli, burnun iri ve kemerli, gözlerin badem biçiminde, patlak olarak yapılışıyla Assur Ticaret Kolonileri Devrinin geç safhası ile (Kaniş Karum 1b) çağdaş kurşun figürin ve taş kalıplarının üslup özelliklerine benzerlik gösterir. Üslup itibariyle yine en yakın benzeri Acemhöyük'te bulunmuş olan kurşun figürindir⁷.

³ Nimet Özgüç, Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu, Ankara 1965, S. 8 Kıs. Anadolu Grubu.

⁴ Kutlu Emre, S. 62-67, Res. 23-25, 27-30, 34-35.

⁵ Aynı eser. S. 1-4

⁶ K. Bittel, Ausgrabungen in Boğazköy-Neue deutsche Ausgrabungen im Mittelmeer gebiet und im Vorderorient. Berlin 1959, S. 90, 95.

⁷ Kutlu Emre, S. 21, Lev. XII, 1.

Res. 1

Tanrının üst kısmının giyili olup olmadığı bozulma yüzünden belli olmamaktadır. Buna karşılık etek çok iyi teşhis edilebilmektedir. Kısa etek tanrı, kahraman ve karışık varlıkların müşterek elbisesidir. Hitit İmparatorluk Devri tanrı kıyafetlerinin de esasını teşkil eder⁸. Burada etek, saçakları ve önden kapanış durumuyla diğer kurşun figürinlerden ayrılır.

Tanrının ellerinde tuttuğu silahlar ne kurşun figürinlerde ve nede mühür ve baskılarında bir arada görülmemektedir. Ucu eğri, orak biçimli silah Kültepe'de⁹, Boğazköy'de¹⁰ bulunan kurşun figürinlerde mevcuttur. Bundan başka silindir mühür ve baskılarında da vardır¹¹. Sap delikli balta bilinen kurşun figürinlerde yoktur. Eski safhaya ait silindir mühür baskılarında bulunmaktadır¹².

Belden yukarısı bozuk olan tanrıçanın piliseli eteği korunmuştur. Piliseli etek 1b katı kurşun figürinlerinde ve mühür baskılarında görülenlerin tipindedir¹³.

Kurşun figürinlerin ender bir özelliği olarak görülen bacakların açık oluşu eserimizde de görülmektedir ki diğer kurşun figürinlerde bir kaç örnek dışında¹⁴ bacaklar bitişiktir.

Tanrı ve tanrıçayı birbirine bağlayan bağ, ikisi dışında hiç bir kurşun figürin grubunda görülmez. Bu iki kurşun figürin grubundan biri Acemhöyük'de kazılar sırasında bulunan¹⁵, diğeri ise Louvre Müzesinde korunan ve Kültepe'den geldiği söylenendir¹⁶. Bu ikisi arasındaki benzerlik çok fazladır. Şimdi bulunanla üçe çıkan bağlantılı figürinlerin ikisinin Acemhöyük'den oluşu bu tip

⁸ Anadolu Grubu, S. 8

⁹ Nimet ve Tahsin Özgüç, Kültepe Kazısı Raporu 1949, Ankara 1953, S. 70, Fig. 279.

¹⁰ K. Bittel, Ausgrabungen in Boğazköy 1938, MDOG 77, 1939, S. 24-25, Res. 26; Kutlu Emre, S. 67, Res. 25, 27, Lev. V, 6-7.

¹¹ Anadolu Grubu, S. 9, Lev. VII, 21, XXI, 62-64.

¹² Aynı eser, S. 9, Lev. 1, 2, IX, 27, XIX, 56-56, XVII, 52.

¹³ Kutlu Emre, S. 62-67, Res. 22-28.

¹⁴ Aynı eser, Lev. X, 5-6, XII, 1, XV, 1a.

¹⁵ Acemhöyük Kazıları, Lev. XXIV, I; Kutlu Emre, Lev. III, 2-3.

¹⁶ H. de Genouillac, Idole en Plomb d'une Triade Cappadocienne, Syria X, 1929, Res. I; H. Th. Bossert, Altanatolien-Kunst und Handwerk in Kleinasien von den Anfängen bis zum volligen aufgehen in der griechischen Kultur, Berlin 1942, S. 41, Res. 363.

figürin gruplarının Acemhöyük'de rağbet gördüğü fikrini bize vermektedir.

Alt şehirde açılan B ocağı, ana toprağa henüz inmemiş olmamıza rağmen, alt şehrin stratigrafisini tam olarak vermektedir. Burada kalın bir kültür tabakası mevcuttur. Henüz beş tabaka kazılmış olduğu halde, halen Assur Ticaret Kolonileri tabakaları içinde bulunmaktadır.

B ocağında düzenli bir şekilde tesbit edilen tabakaların en geç tabakası olan I. tabakada bulunan eserimizle beraber teknik ve şekil bakımından mütakâmil çanak-çömlek yanında, mühür baskılarına da ortaya çıkarılmıştır. Küçük eser yönünden zengin olan bu katın mimarisi tepede, yanmış şehrin üstüne alelacele ve itinasız bir şekilde yapılmış binalar¹⁷ gibidir. Figürin grubumuzun stilineki kurşun figürin, tepede yanmış şehirden daha geç olan katta bulunmuştur. Bunların en geç olmak gibi kat durumları birbirine paraleldir. Bu sebeple aşağı şehrin kurşun figürin grubunun, Şamsi-Adad mühür baskısı ile M. Ö. 18. yüzyıla aidiyeti, böylece Kanış Karum 1b katı ile çağdaşlığı kesinleşen "Sarıkaya yanmış sarayından"¹⁸ daha geç olduğuna şüphe yoktur.

¹⁷ Acemhöyük Kazıları, S. 4-8.

¹⁸ Nimet Özgüç,